

Ewa Komorowska

<https://orcid.org/0000-0002-4641-0828>

Uniwersytet Warszawski
Warszawa, Polska

Nauczyciel jpjo w czasach zarazy, czyli czego nauczyła nas pandemia

The PFL teacher in a time of plague
– lessons learnt from the pandemics

Abstract: The article presents the experiences of teachers of Polish as a foreign language (hereinafter: PFL) with remote teaching and their self-reflection on the skills acquired during the pandemic. Occurring relatively recently, this problem has not been sufficiently researched so far. The presented data was obtained in an online survey (70 participants) and in two interviews with experienced PFL teachers. The surveyed teachers indicated acquiring several new competences in the field of ICT used in the didactic process after the COVID-19 pandemic began. Although the respondents pointed to the initial difficulties related to switching to remote work, after one year of operating in this mode most of them evaluate their experiences positively. They primarily indicate the acquisition of many new technological skills, learning about interactive tools and teaching techniques. In addition, they anticipate that teaching PFL will remain largely in a distance mode, and new textbooks will be prepared in a way that would make online work possible.

The article deals with Polish language glottodidactics, especially in pedeutology. It also addresses aspects related to teaching PFL with the use of ICT.

Keywords: PFL teachers, teachers during pandemics, remote teaching

Abstrakt: W artykule zostały przedstawione doświadczenia nauczycieli języka polskiego jako obcego (dalej: jpjo) ze zdalnym nauczaniem oraz ich autorefleksje na temat umiejętności zdobytych w trakcie pandemii. Problem ten, ze względu na swoją aktualność, nie został jeszcze dostatecznie zbadany. Zaprezentowane dane pozyskano w ankiecie internetowej (70 uczestników) oraz dwóch wywiadach z doświadczonymi nauczycielkami jpjo. Badani dydaktycy wskazali na skok kompetencyjny, który musieli wykonać w zakresie posługiwania się technologiami teleinformatycznymi w procesie edukacyjnym po rozpoczęciu pandemii COVID-19. Choć wskazali na początkowe trudności związane z przedstawieniem się na pracę zdalną, po roku funkcjonowania w takim trybie większość z nich pozytywnie ocenia swoje doświadczenia we wspomnianym zakresie. Wskazują przede wszystkim na zdobycie wielu umiejętności technologicznych, poznanie interaktywnych narzędzi oraz technik nauczania. Dodatkowo przewidują, że nauczanie jpjo pozostanie w znacznej mierze w trybie zdalnym, a nowe podręczniki będą przygotowywane w sposób umożliwiający edukację w przestrzeni internetowej.

Artykuł sytuuje się w zakresie glottodydaktyki polonistycznej, szczególnie pedeutologii. Porusza również kwestie związane z nauczaniem jpjo z wykorzystaniem technologii teleinformatycznych.

Słowa kluczowe: nauczyciele jpjo, nauczyciele w pandemii, nauczanie zdalne

Użycie technologii teleinformatycznych nie jest nowością w nauczaniu języków obcych, a korzyści płynące z wykorzystania ich w procesie nauczania/uczenia się języków obcych zostały już dostrzeżone w wielu badaniach (por. np. Chapelle, 2005), także na gruncie nauczania języka polskiego jako obcego (por. np. Dębski, 1996, 2015). Trwająca pandemia COVID-19 sprawiła jednak, że użycie technologii w procesie dydaktycznym stało się codziennością, a nie tylko ciekawym urozmaiceniem, jak bywało wcześniej.

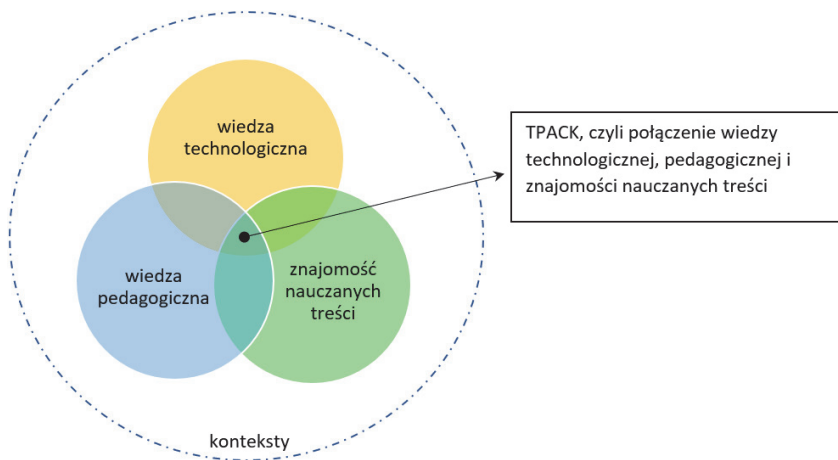
W niniejszym artykule zostaną przedstawione doświadczenia nauczycieli języka polskiego jako obcego (dalej: jpjo) ze zdalnym nauczaniem oraz ich autorefleksje na temat umiejętności zdobytych w trakcie pandemii. Zaprezentowane tu dane pozyskano w badaniach łączących metody jakościowe oraz ilościowe: podczas ankiety internetowej przeprowadzonej na grupie 70 nauczycieli za pośrednictwem formularza Google między 12 kwietnia a 5 maja 2021, a także dwóch wywiadów z nauczycielkami jpjo (również elektronicznie).

Kompetencje nauczyciela a zdalne nauczanie

We współczesnej pedeutologii wymienia się szereg umiejętności, które muszą posiadać nauczyciele języków obcych. Przemysław Gębał wymienił wśród nich następujące kompetencje: językowe (także specjalistyczne), psychologiczno-pedagogiczne, metodyczne, wychowawcze i moralne, (między)kulturowe, organizacyjne czy innowacyjno-kreatywne (Gębał, 2019: 394).

Jednak kompetencje nauczających potrzebne do poprowadzenia kursu w całości online nie są dokładnie takie same jak te wykorzystywane w nauczaniu stacjonarnym. Ścisłej rzecz ujmując, muszą zostać uzupełnione umiejętnościami technologicznymi, umożliwiającymi zdalne prowadzenie zajęć. Ciekawą ilustracją tego problemu jest model TPACK¹ stworzony przez duet Koehler i Mishra (2005):

¹ TPACK – Technological Pedagogical Content Knowledge.

Wykres 1. Model TPACK. Źródło: <http://tpack.org/> [dostęp: 5.05.2021], tłum. własne

Koehler i Mishra zauważają, że wiedza pedagogiczna i znajomość nauczanych treści nie jest wystarczająca do przeprowadzenia zajęć online, a nauczyciel musi posiadać jeszcze szereg umiejętności technologicznych. Efektywna lekcja odbywająca się za pośrednictwem technologii teleinformatycznych musi być wypadkową wszystkich trzech wymienionych elementów, a czynnikiem dodatkowo wpływającym na proces dydaktyczny jest jeszcze kontekst, w którym odbywa się kształcenie.

Przygotowanie do nauczania zdalnego

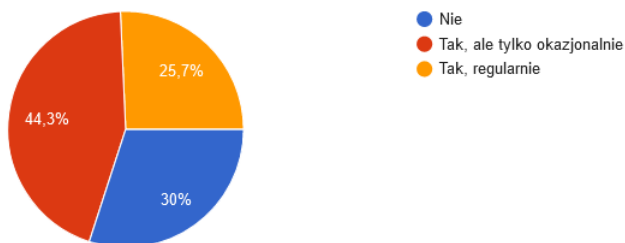
Niespodziewane nadejście pandemii koronawirusa sprawiło, że nauczanie zdalne musiało zostać wprowadzone w trybie natychmiastowym, nie było więc mowy o stopniowym podnoszeniu kompetencji pedagogów. Jak zauważyła Monika Karolczuk, na początku pandemii nauczyciele musieli wykonać skok kompetencyjny, a „przejście z nauczania, które korzeniami tkwi w średniowiecznej *scholi*, do poruszania się (i to sprawnego) w cyberprzestrzeni, jest przewrotem” (Karolczuk, 2020: 40).

Nawet doświadczeni dydaktycy postawieni zostali w niespotykanej dotąd sytuacji, w zupełnie innym kontekście edukacyjnym, i musieli zmierzyć się z nowymi wyzwaniami. Co więcej, zabrakło czasu na przystosowanie się – jedna z moich rozmówczyń stwierdziła, że na przygotowanie się do nowej formy zajęć miała dokładnie jeden weekend.

Dla wielu pedagogów początki pracy zdalnej były bardzo trudne, szczególnie jeśli nie mieli wcześniej doświadczeń z nauczaniem online. Jak wykazała ankieta, przed zamknięciem instytucji edukacyjnych związanym z COVID-19², wielu nauczycieli prowadziło zajęcia online jedynie okazjonalnie:

Czy prowadził(a) Pan(i) zajęcia z jpjo online przed rozpoczęciem pandemii koronawirusa (przed marcem 2020)?

70 odpowiedzi

Wykres 2. Doświadczenia nauczycieli z prowadzeniem zajęć online przed pandemią COVID-19. Źródło: oprac. własne

Diagram prezentuje, że najwięcej badanych nauczycieli zajmowało się uczeniem polskiego online tylko okazjonalnie (31 osób, czyli 44,3%). Stosunkowo dużo było też osób, które przed pandemią nigdy nie prowadziły takich lekcji (21 osób, czyli 30%), natomiast najmniejszą grupę stanowili ci, którzy regularnie prowadzili zajęcia online – było ich 18, a więc nieznacznie ponad 25%. Pedagodzy, którzy wskazali, że wcześniej prowadzili zajęcia online, zostali dodatkowo poproszeni o okre-

² Za moment rozpoczęcia pandemii przyjąłam pierwsze zamknięcie instytucji edukacyjnych w Polsce, tj. marzec 2020 roku.

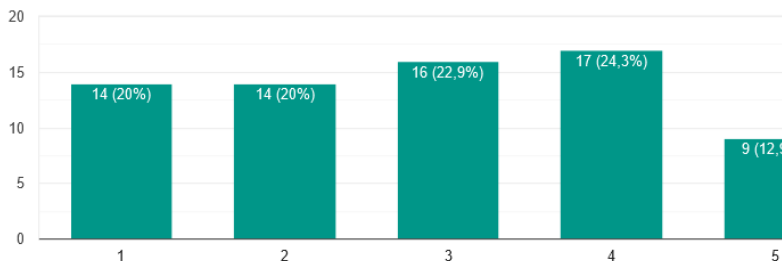
ślenie, jaki był to procent wszystkich ich lekcji. Średnia wyniosła tutaj niespełna 24%, przy czym jedynie 4 ankietowanych zadeklarowało, że spotkania zdalne stanowiły 100% ich zajęć już przed pandemią. Świadczy to o tym, że przed marcem 2020 większość nauczycieli zajmowała się nauczaniem w cyberprzestrzeni rzadko albo wcale. Potwierdzają to słowa jednej z moich rozmówczyń:

Miałam wcześniej jakieś zajęcia zdalnie, prowadzone na Skype'ie, ale one były z doskoku i tylko na czas krótkich nieobecności moich studentów w kraju. Albo z ludźmi, którzy byli już na stałe poza krajem (...). Natomiast nie miałam takiego długofalowego doświadczenia [uczenia zdalnie – E.K.]³.

Badani zostali poproszeni także o samoocenę swojego przygotowania do zdalnego nauczania z okresu początku pandemii, tj. z marca 2020 roku, w skali od 1 do 5, przy czym 1 oznacza, że byli zdecydowanie nieprzygotowani, a 5 – dobrze przygotowani:

Czy uważa Pan(i), że w momencie rozpoczęcia pandemii (marzec 2020) był(a) Pan(i) dobrze przygotowany/przygotowana do nauczania zdalnego?

70 odpowiedzi

Wykres 3. Samoocena przygotowania do prowadzenia zajęć zdalnych przed rozpoczęciem pandemii dokonana przez nauczycieli w skali (1 – zdecydowanie nie, 5 – zdecydowanie tak). Źródło: oprac. własne

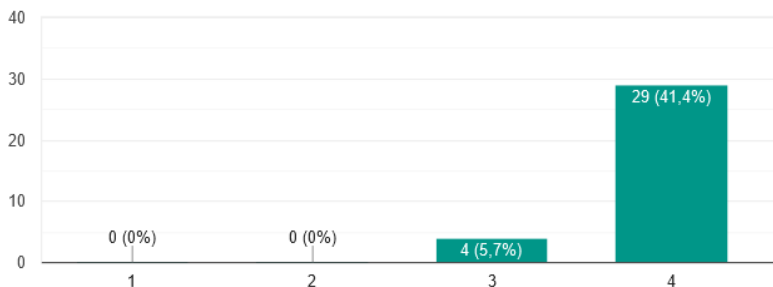
³ Cytowane w tej i następnjej części wypowiedzi są odpowiedziami udzielonymi przez nauczycieli w ankiecie lub w wywiadach.

Jeśli chodzi o przygotowanie do prowadzenia zajęć na początku pandemii, jedynie 9 nauczycieli (12,9%) oceniło się bardzo dobrze, natomiast 17 osób (24,3%) określiło swoje przygotowanie na 4, czyli dobrze. Pozostali nauczający byli wobec siebie bardziej krytyczni, gdyż 16 osób przyznało sobie ocenę 3, czyli środkową, a po 14 (20%) osób oceniło się negatywnie – na 1 lub 2. Dydaktycy określili własne umiejętności na około 2,9, co można interpretować jako ocenę średnią, ściśle łączącą się z danymi z analizowanego już pytania o wcześniejsze doświadczenie w nauczaniu zdalnym (rysunek 2). Prawdopodobnie ankietowani mieli już okazjonalne doświadczenia z prowadzeniem lekcji online, ale nie długofalowo, zatem nie byli biegłymi użytkownikami narzędzi do nauczania zdalnego.

Analogiczne pytanie zostało zadane pedagogom w odniesieniu do ich przygotowania w momencie wypełniania ankiety (kwiecień/maj 2021). Zważywszy na fakt, że odbyło się to po ponad roku trwania pandemii, nie zaskakuje, że deklarowane oceny były dużo wyższe:

Czy obecnie (kwiecień 2021) czuje się Pan(i) dobrze przygotowany/przygotowana do nauczania zdalnego?

70 odpowiedzi

Wykres 4. Samoocena przygotowania do prowadzenia zajęć zdalnych w kwietniu 2021 roku dokonana przez nauczycieli w skali (1 – zdecydowanie nie, 5 – zdecydowanie tak).
Źródło: oprac. własne

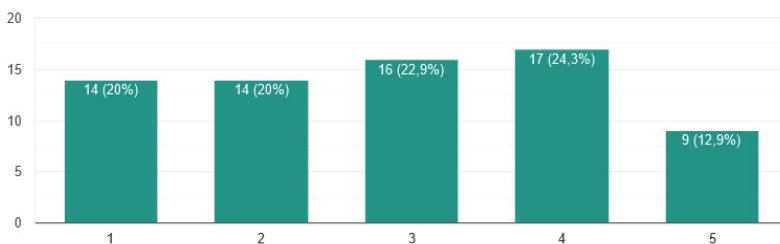
Wyraźnie widoczna jest zdecydowana różnica pomiędzy obiema deklaracjami. W kwietniu prawie wszyscy nauczyciele ocenili swoje przy-

gotowanie do prowadzenia zajęć online dobrze (29 osób, 41,4%) lub bardzo dobrze (37 osób, 52,9%), a średni wynik wyniósł 4,5. To pokazuje, że w przypadku ankietowanych nauczycieli jppo naprawdę można mówić o skoku kompetencyjnym wykonanym w trakcie pandemii.

Badani zostali także zapytani, w jaki sposób zdobywali wiedzę na temat prowadzenia zajęć w trybie zdalnym, co przedstawia wykres:

Czy uważa Pan(i), że w momencie rozpoczęcia pandemii (marzec 2020) był(a) Pan(i) dobrze przygotowany/przygotowana do nauczania zdalnego?

70 odpowiedzi

Wykres 5. Deklaracje nauczycieli odnośnie do zdobywania wiedzy na temat prowadzenia zajęć zdalnie (w procentach). Źródło: oprac. własne

Zdecydowana większość dydaktyków samodzielnie zdobywała wiedzę na temat zdalnego nauczania. Najczęściej deklarowano, że odbywało się to metodą „prób i błędów”, czyli poprzez samodzielnie testowanie różnych możliwości narzędzi elektronicznych (64 deklaracje, tj. 91,4%). 59 nauczycieli (84,3%), uczyło się samodzielnie z wykorzystaniem bezpłatnych materiałów szkoleniowych, a 24 (34,3%) – płatnych. Popularnym sposobem zdobywania wiedzy była także wymiana doświadczeń z kolegami z pracy, gdyż możliwość tę wybrało 65,7% ankietowanych (46 osób), a mniej popularne okazały się szkolenia przygotowane przez pracodawcę wybrane przez 26 osób (37,1%). 14 osób (20%) było uczonych przez bardziej doświadczonego kolegę z pracy, ale nie na formalnym szkoleniu, a 8 (11,4%) skorzystało z pomocy kogoś bliskiego, mającego większe doświadczenie w tym zakresie. Dodatkowo jedna z osób wykazała, że uczestniczyła w szkoleniu organizowanym przez ORPEG.

Co zmieniło się w pandemii?

Ankietowani zostali także zapytani o swoje doświadczenia związane z pandemią – mieli określić w skali, w jakim stopniu zgadzają się z następującymi zdaniem:

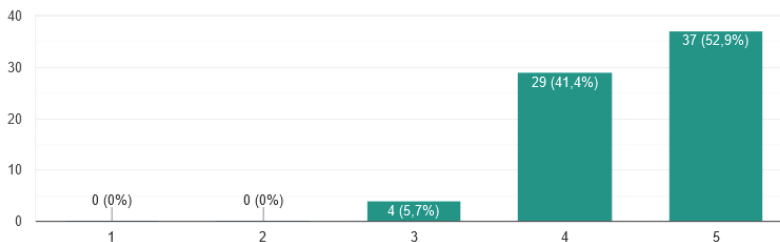
1. Dzięki pandemii zdobyłem/am nowe umiejętności.
2. Umiejętności, które zdobyłem/am w czasie pandemii, będą przydatne także po jej zakończeniu.
3. Dzięki pandemii uczestniczyłem/am w szkoleniach lub konferencjach, w których normalnie nie wziąłbym/wzięłabym udziału ze względu na odległość.
4. Z zawodowego punktu widzenia pandemia nie przyniosła mi korzyści.
5. Uczestnicy moich zajęć są tak samo zaangażowani na lekcjach zdalnych, jak i stacjonarnych.
6. Lubię prowadzić lekcje online.
7. Po zakończeniu pandemii zamierzam kontynuować nauczanie online.
8. Tęsknię za nauczaniem stacjonarnym.
9. Jestem już zmęczony/a zdalnym nauczaniem.

W tym przypadku skala nie była punktowa, ale opisowa, nauczyciele wybierali spośród następujących możliwości: *wcale się nie zgadzam – raczej się nie zgadzam – ani się zgadzam, ani się nie zgadzam – raczej się zgadzam – w pełni się zgadzam*. Wyniki przedstawia wykres 6.

Zdecydowana większość badanych uważa, że w trakcie pandemii zdobyła nowe umiejętności (pkt. 1 na rys. 6) – 31 osób (44%) zaznaczyło „raczej się zgadzam”, a 34 (49%) – „w pełni się z tym zgadzam”. Jeszcze więcej respondentów wskazało, że kompetencje uzyskane w trakcie pandemii będą użyteczne także po jej zakończeniu (pkt. 2 na rys. 6) – było to 41 (59%) odpowiedzi „zdecydowanie się zgadzam” oraz 26 (37%) odpowiedzi „raczej się zgadzam”. Nauczyciele potwierdzili także, że dzięki pandemii wzięli udział w szkoleniach lub konferencjach, w których normalnie by nie uczestniczyli (pkt. 3 na rys. 6) – w sumie 51 osób (73%) udzieliło pozytywnych odpowiedzi.

Czy obecnie (kwiecień 2021) czuje się Pan(i) dobrze przygotowany/przygotowana do nauczania zdalnego?

70 odpowiedzi

Wykres 6. Opinie nauczycieli na temat doświadczeń związanych z pandemią. Źródło: oprac. własne

Wyniki ankiety wskazują także, że (pomimo początkowych trudności) nauczyciele JPjO nie tylko polubili zdalne nauczanie, ale planują kontynuować pracę w tym trybie nawet po zakończeniu pandemii. Do zdania „Lubię lekcje online” (pkt. 6 na rys. 6) aż 51 osób (73%) odniosło się w sposób pozytywny, a ze zdaniem „Po zakończeniu pandemii zamierzam kontynuować nauczanie online” (pkt. 7 na rys. 6) zgodziło się jeszcze więcej badanych (53 osoby, 76%). Podobną opinię wyraziły także obie nauczycielki, z którymi przeprowadziłam wywiady. Jedna z nich powiedziała:

jak przeszłam przez ten etap trudności i uczenia się tego wszystkiego i przygotowania jakiejś bazy materiałów, to zaczęłam dostrzegać plusy. (...) takie, że na przykład zyskałam czas, który traciłam na przemieszczanie się. Często też sytuacje, kiedy klient odwołał, a ja już gdzieś tam pojechałam i musiałam wrócić, i miałam takie właśnie poczucie straty czasu i bezsensu. Teraz nawet jeżeli klient odwoła to nic takiego się nie stanie, OK, jestem w domu, zrobię coś innego. Czyli ustalanie grafiku pracy jest łatwiejsze, bo nie trzeba doliczać czasu przemieszczania się.

W podobnym tonie wypowiedziała się także druga:

zauważyłam, że moim dorosłym studentom, osobom, które już wyszły z uniwersytetu, bardzo odpowiada ta formuła [lekcji zdalnych – E.K.].

Mnie też to odpowiada (...) dzięki pracy online zyskałam więcej wolnego czasu po prostu! Na samorozwój, na to, żeby żyć po prostu higieniczniej! Jeżeli chodzi o pracę online i o kursy indywidualne, to to ze mną najprawdopodobniej zostanie.

W ankiecie pedagodzy zostali również poproszeni o wskazanie zalet pracy zdalnej i zdecydowanie najczęściej wybieraną odpowiedzią był „brak konieczności dojazdu do pracy”, wskazany przez 90% badanych (63 osoby). Warto podkreślić, że żadna inna odpowiedź nie była aż tak popularna, co może wskazywać, że nauczyciele jppo często pracują jednocześnie w różnych instytucjach (lub pracują na własny rachunek z dojazdem do klienta), przez co tracili dużo czasu na przemieszczanie się i w tym przypadku przeniesienie zajęć do przestrzeni internetowej przyniosło *de facto* ulgę. Drugim najczęściej wybieranym stwierdzeniem było „większa możliwość wykorzystania materiałów interaktywnych w czasie lekcji” wybrane przez 33 osoby (47,1%), co z kolei łączy się z opisanym już wzrostem kompetencji technologicznej. Kolejne najczęściej wskazywane zalety to „większa dyspozycyjność uczących się” (30 osób, 42,9%) oraz „większa elastyczność planowania zajęć” (27 osób, 38,6%). Wbrew wątpliwościom z początku pandemii nagle okazało się, że wielu uczącym się, szczególnie tym dorosłym i aktywnym zawodowo, łatwiej jest zmieścić w napiętym grafiku lekcję zdalną niż tę stacjonarną. Podstawowym czynnikiem jest brak konieczności dojazdu – zarówno ze strony uczącego się, jak i nauczającego. W niektórych szkołach językowych zaczęto też proponować bardzo krótkie zajęcia zdalne, np. półgodzinne konwersacje, co przy nauczaniu stacjonarnym byłoby trudne do zrealizowania.

Czego nauczyła nas pandemia?

Na końcu ankiety internetowej nauczycielom zostały zadane dwa pytania otwarte, na które odpowiedź nie była obowiązkowa. Pierwsze z nich brzmiało: „Czego nauczyła Pana/Panią pandemia (z punktu widzenia na-

uczania jppo)? Co zostanie z Panem/Panią na dłużej?”. Choć pytanie to można było pominąć, większość nauczycieli udzieliła na nie odpowiedzi (dokładnie 44 osoby z 70, czyli 63%). Wielu lektorów odniosło się w tym pytaniu do poznania nowych narzędzi do przygotowywania i przeprowadzania zdalnych lekcji, ale także do częstszego wykorzystywania materiałów audiowizualnych czy platform interaktywnych. Niektórzy ankietowani zwrócili uwagę, że nie wszystkie narzędzia były dla nich nowe, ale obligatoryjne przeniesienie lekcji do przestrzeni internetowej zmusiło ich do ustrukturyzowania posiadanej wcześniej wiedzy. Przykładem może być wypowiedź: „Pozwoliła mi [pandemia – E.K.] usystematyzować wiedzę na temat różnych narzędzi. Do tej pory znałam wiele aplikacji, ale nie wykorzystywałam ich w praktyce, ponieważ zajęcia prowadziłam w salach, gdzie nie było rzutnika/tablicy interaktywnej”. Dość często pojawiały się także głosy o większej kreatywności w przygotowaniu zajęć zdalnych czy przykładaniu większej wagi do sposobu graficznego przedstawienia nauczanych treści. Badani zwrócili również uwagę, że opracowanie materiałów cyfrowych bywa szybsze i bardziej ekologiczne:

Myszę, że pozostanie ze mną praca z aplikacjami (np. Wordwall) oraz przesyłanie materiałów studentom w formie wirtualnej. Nie chciałabym już wracać do kserowania ćwiczeń i drukowania kart pracy dla każdego studenta oraz przestanę wycinać tak dużo materiałów dodatkowych jak wcześniej – będę je przygotowywać w formie online, a studenci odtwarzają je na swoich telefonach.

Jedna z badanych nauczycielek udzieliła bardzo ciekawej odpowiedzi, wskazującej na wieloaspektowość zmian pandemicznych w pracy nauczyciela:

Poznałam wiele nowych narzędzi, aktywnie udzielam się w grupach nauczycielskich, biorę udział w nowych projektach, do których zaangażowałam się właśnie dzięki pandemii. Odczarowałam medium nauczania zdalnego, którego wcześniej unikałam jak ognia. Dobrze radzę sobie z kamerą, prowadzeniem kursów z dużymi grupami oraz ze studentami indywidual-

nymi. Uwielbiam nowinki techniczne i poznawanie nowych narzędzi, które urozmaicają moje lekcje. Łączę wiele technik, a powtarzanie jest przez to mniej monotonne.

Ciekawe jest tu nie tylko odniesienie do wykorzystywania nowych narzędzi czy technik, ale także rozwinięcie umiejętności pracy z kamerą czy aktywność w grupach dla nauczycieli (prawdopodobnie chodziło tu o grupy na Facebooku).

Jednak najważniejsze w cytowanej wypowiedzi jest wspomniane „odczarowanie” lekcji zdalnych. Oswojenie czy nawet zaprzyjaźnienie się z nauczaniem zdalnym jest widoczne także w innych opiniach (np. „Nauczyłam się, że lekcje zdalne mogą być tak samo efektywne jak te prowadzone stacjonarnie”) oraz w obu wywiadach (np. „Moje doświadczenia, jeśli chodzi o pracę w pandemii, są naprawdę bardzo na plus, czego nie spodziewałabym się jeszcze rok temu. (...) Przed pandemią nie bardzo wierzyłam w to, że nauczanie zdalne może być efektywne”).

Co zmieni się w nauczaniu JPjO?

Drugie pytanie otwarte zadane badanym nauczycielom brzmiało: „Czy i jak Pana/Pani zdaniem pandemia wpłynie na przyszłe nauczanie JPjO? (np. czy wrócimy do sytuacji sprzed marca 2020, czy coś zostało bezpowrotnie utracone, a może coś zyskaliśmy?)”. Pomimo tego, że odpowiedź również nie była obowiązkowa, 47 osób z 70 (67%) spróbowało wyobrazić sobie postpandemiczną rzeczywistość nauczania jpjo. Najczęściej pojawiały się przewidywania, że część zajęć językowych pozostanie w przestrzeni internetowej, gdyż dla obu stron procesu dydaktycznego ta forma okazała się bardzo wygodna. Badani prognozowali, że zwiększy się zapotrzebowanie na kursy prowadzone online, choć może się to okazać niekorzystne dla organizatorów kursów stacjonarnych („Myślę, że zarówno wielu nauczycieli, jak i uczących się przekonało się do lekcji online. Myślę, że zapotrzebowanie na nie będzie zdecydowanie większe

niż przed pandemią. Być może mniej studentów będzie przyjeżdżało do Polski na kursy intensywne/letnie, a będzie korzystało z oferty lekcji zdalnych”). Zwrócono też uwagę na otwarcie się (tak uczących się, jak i nauczających) na zajęcia w trybie online, do którego w czasie pandemii mogły przekonać się nawet osoby wcześniej niechętne uczeniu (się) za pośrednictwem Internetu. Podkreślano także, że kursy online umożliwiają naukę jpjo osobom, które z różnych przyczyn nie mogłyby uczestniczyć w zajęciach stacjonarnych – czy ze względu na odległość, czy na zobowiązania rodzinne lub zawodowe.

Pojawiły się także przewidywania, że w sieci będzie więcej interaktywnych materiałów do nauczania jpjo, a nowe podręczniki zostaną opracowane w wersji przystosowanej do pracy w trybie zdalnym (choć niekoniecznie będą drukowane).

Niektóre osoby zwróciły jednak uwagę na negatywne aspekty nauczania zdalnego – najczęściej wyrażano obawę, że na pracy zdalnej ucierpiały przede wszystkim relacje międzyludzkie. Niektóre osoby przewidywały, iż nauczanie wróci do stanu sprzed pandemii, ponieważ jesteśmy już zmęczeni brakiem bezpośredniego kontaktu („Myślę, że wrócimy do normalnej nauki, bo jednak kontakt bezpośredni odgrywa ważną rolę w procesie nauki języka. Wszyscy też chyba tęsknią za normalnością”). Zdarzali się także pesymiści, wedle których straty w relacjach między ludźmi zostaną już w nauczaniu na stałe („Zarówno studenci, jak i nauczyciele mogą być nieco bardziej wycofani z życia publicznego, (mogą wykazywać – E.K.) większy brak zaufania do innych osób, większe problemy z koncentracją na zajęciach w grupie, problemy z odnalezieniem się w grupie, brak umiejętności pracy w zespole, większy indywidualizm, zniechęcenie się do nauki”).

Podsumowanie

Pomimo początkowych trudności wynikających tak z konieczności szybkiego opanowania narzędzi pracy zdalnej, jak i przystosowania

się do innej organizacji zajęć w tym trybie, większość nauczycieli jpjo pozytywnie ocenia zmiany, które zaszły w ich pracy w ciągu roku trwania pandemii. Z punktu widzenia organizacji procesu dydaktycznego najczęściej wskazywaną zaletą jest brak konieczności dojazdu do różnych miejsc pracy, co pozwala zaoszczędzić czas i wykorzystać go w inny sposób (np. na samorozwój). Wielu badanych docenia także elastyczność planowania zdalnych lekcji oraz większą dyspozycyjność uczących się.

Bardzo ważna i pojawiająca się właściwie we wszystkich wypowiedziach jest kwestia wzrostu kompetencji technologicznych wykładowców. Większość z nich nie tylko poznała nowe narzędzia, ale również nauczyła się z nich korzystać w sposób efektywny i uatrakcyjniający zajęcia. Nauczyciele opanowali także nowe techniki prowadzenia zajęć, rozbudzili swoją kreatywność i chęć poszukiwania nowinek (zarówno na poziomie materiałów, jak i narzędzi).

Wbrew słyszanym w mediach narzekaniom na zdalne nauczanie, lektorzy jpjo w większości dobrze odnaleźli się w edukacyjnej przestrzeni internetowej i często wyrażali opinię, że nie chcą wracać do lekcji stacjonarnych, szczególnie w przypadku zajęć indywidualnych.

Respondenci wskazali także na możliwy wpływ pandemii na przyszłe nauczanie jpjo. Przewidywali, że wzrośnie zainteresowanie zajęciami prowadzonymi online (nawet po zakończeniu stanu zagrożenia epidemiologicznego), co z jednej strony umożliwi naukę polskiego osobom, które wcześniej nie mogły jej rozpocząć (np. ze względu na odległość lub zobowiązania zawodowe), ale z drugiej zmniejszy zapotrzebowanie na kursy stacjonarne, np. letnie szkoły. Jednocześnie pojawiły się obawy, że długofalowe nauczanie zdalne negatywnie wpłynie na relacje pomiędzy uczestnikami procesu dydaktycznego.

Ankietowani przewidują także, że będzie pojawiało się coraz więcej nowych interaktywnych materiałów do nauki jpjo, a wydawane podręczniki będą ukazywać się w formie przystosowanej do nauczania zdalnego.

Literatura

- Chapelle C., 2005, *Computer-assisted language learning*, in: *Handbook of Research in Second Language Teaching and Learning*, ed. E. Hinkel, Routledge, s. 743–755.
- Dębski R., 1996, *Teaching Polish with Computers: Language Processing in Educational Software*, Jagiellonian University Press, Kraków.
- Dębski R., 2015, *Wpływ nowych technologii na dynamikę utrzymania języka polskiego w świecie. W poszukiwaniu modelu badawczego*, „Poradnik Językowy”, nr 8, s. 61–72.
- Gębal P. E., 2019, *Dydaktyka języków obcych. Wprowadzenie*, PWN, Warszawa.
- Gao L.X., Zhang L.J., 2020, *Teacher Learning in Difficult Times: Examining Foreign Language Teachers' Cognitions About Online Teaching to Tide Over COVID-19*, “Frontiers in Psychology”, nr 11: 549653, <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.549653>.
- Karolczuk M., 2020, *Zdalnie realnie. Jak uczymy (się) języków w czasie pandemii*, „Języki obce w szkole”, nr 2, s. 39–43.
- Koehler M., Mishra P., 2005, *What happens when teachers design educational technology? The development of technological pedagogical content knowledge*, “Journal of Educational Computing Research”, nr 32, 131–152, <https://doi.org/10.2190/0EW7-01WB-BKHL-QDYV>.

EWA KOMOROWSKA – PhD, Department of Cognitive Psychology and Neurocognitive Science, Faculty of Psychology, University of Warsaw, Poland / dr, Katedra Psychologii Poznawczej i Neurokognitywistyki, Wydział Psychologii, Uniwersytet Warszawski, Polska.

The author holds a PhD in linguistics, she prepared her doctoral dissertation at the Jagiellonian University under the supervision of Professor W. Miodunka. Her research interests include teaching Polish as a foreign language in specialised variants/contexts, and multilingualism with Polish. She is currently working at the Faculty of Psychology of the University of Warsaw on a research project entitled PolkaNorski, dedicated to the study of language development of monolingual and bilingual children in Poland and Norway. Selected publications: *Podręczniki do nauczania jppo w kształceniu biznesowym [Textbooks for teaching PFL in business education]* (Katowice 2018), *Trudności (samo)oceny w nauczaniu*

języka polskiego jako obcego w biznesie [Difficulties in (self-)assessment in teaching PFL in business] (2019).

Autorka jest doktorem nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa, pracę doktorską przygotowywała na Uniwersytecie Jagiellońskim pod kierownictwem prof. W. Miodunki. Jej zainteresowania badawcze obejmują nauczanie języka polskiego jako obcego w wariantach lub kontekstach specjalistycznych oraz wielojęzyczność z językiem polskim. Obecnie pracuje na Wydziale Psychologii UW przy projekcie badawczym PolkaNorski poświęconym badaniu rozwoju językowego jedno- i dwujęzycznych dzieci w Polsce i Norwegii. Wybrane publikacje: *Podręczniki do nauczania jpjo w kształceniu biznesowym* (Katowice 2018), *Trudności (samo)oceny w nauczaniu języka polskiego jako obcego w biznesie* (2019).

E-mail: e.komorowsk2@uw.edu.pl